

מסמך הכנה לדין בוועדת החוקה ביום 9.6.2026 בעניינן של הצעות חוק ההתיישנות (תיקון – הרחבת הגדרת

בן משפחה לעניין תקופת ההתיישנות של תביעה בשל תקיפה מינית או התעללות), התשפ"ג–2023, של

חברת הכנסת מרב מיכאלי (פ/2568) ושל חברי הכנסת שלי טל מירון ומשה סעדה (פ/2569)

על שולחן הוועדה מונחות שתי הצעות חוק פרטיות זהות, המבקשות לתקן את חוק ההתיישנות, התשי"ח–1958 (להלן – החוק), ולקבוע כי תוארך תקופת ההתיישנות החלה על הזכות להגיש תובענה אזרחית בגין התעללות שבוצעה בקטין או תקיפה מינית שבוצעה בבגיר שטרם הגיע לגיל 21, על ידי בן דודו.

התיישנות עבירות מין

ככלל, בבסיס קביעת תקופות התיישנות עומדים קשיים ראייתיים הניצבים בפני נתבע או נאשם הנדרש להתגונן בחלוף שנים רבות מקרות האירוע הנטען, וכן התפיסה כי האינטרס הציבורי בניהול ההליך המשפטי פוחת ככל שחולף זמן מאז אותו אירוע.

ואולם, הדין הישראלי מכיר בכך שכאשר מדובר בעבירות מין שבוצעו בקטין, האיזון הראוי הוא אחר. זאת משום שלקשיים הרבים המתעוררים בכל הנוגע לחשיפת פגיעה מינית, מתווספים קשיים הנובעים מהיותו של הנפגע קטין, כגון פערי כוחות וקושי בהבנת עצם הפגיעה. בנוסף לכך, כאשר מדובר בפגיעה מינית **שבוצעה על ידי בן משפחה**, פעמים רבות נדרשת לנפגע העבירה תקופה ממושכת עוד יותר כדי לחשוף את הפגיעה, בשל הצורך להתנתק תחילה מהתלות במשפחה, כדי לעבד את הפגיעה וכדי לגייס כוחות לחשוף ולהתלונן עליה.

בהתאם לכך, נקבעו בדין הפלילי "תקופות התיישנות מוארכות" לשם ניהול הליכים פליליים כנגד פוגעים בעבירות מין בקטינים. חוק העונשין, התשל"ז–1977, בסעיף 354, קובע מנגנון לעיכוב מרוץ ההתיישנות המותאם לזהות הפוגע: כך, בעוד שהתיישנות בגין עבירת פשע היא לרוב 10 שנים, עבירות מין מסוג פשע שבוצעו בקטין בידי אדם זר יתיישנו בהגיעו לגיל 33, ולעומת זאת, עבירות מסוימות שבוצעו בקטין בידי בן משפחה (לרבות בן דוד) או האחראי עליו, יתיישנו רק בהגיע הנפגע לגיל 38 או 43, בהתאם לחומרת העבירה.

כידוע, מלבד ניהול הליך פלילי, נפגע העבירה רשאי לתבוע את נזקו גם בהליך אזרחי, לרבות בתביעה נגרת (שהיא תביעה אזרחית המוגשת נגד המורשע בשל העובדות שבהן הורשע, ולכן התובע לא נדרש להוכיחן שוב בהליך האזרחי). ואכן, בדומה לדין הפלילי, סעיף 18א לחוק ההתיישנות קובע כי, בעוד שככלל תובענות **אזרחיות** יתיישנו בתוך 7 שנים ממועד היווצרות העילה, או כאשר לנפגע-התובע ימלאו 25 שנים (לפי המאוחר) – תקיפות מיניות שבוצעו בקטינים, עבירות התעללות בקטינים שבוצעו על ידי בני משפחה או האחראים עליהם, וכן תקיפות מיניות שבוצעו בבגירים שטרם מלאו להם 21 שנים, על-ידי בני משפחה או תוך ניצול יחסי אמון, תלות, טיפול או מרות – יתיישנו, ככלל, רק כאשר לנפגע-התובע ימלאו 35 שנים.

הצעות החוק שבפני הוועדה מבקשות לתקן את הגדרת "בן משפחה" הקבועה בסעיף 18א האמור. הגדרה זו כוללת כיום קרובי משפחה שונים של הנפגע, דוגמת אחים, דודים וגיסים שמלאו להם 15 שנים, אך אינה כוללת את בני הדודים של הנפגע, ולכן תביעות בשל תקיפה מינית או התעללות בידי בני דודים, נותרות כיום מחוץ להסדר התיישנות ייחודי זה.

להשלמת התמונה יצוין כי **בדין הפלילי**, בשנת 2017 נוספו להסדר ל"תקופת התיישנות מוארכת" בני דודים, במסגרת תיקון 129 לחוק העונשין. בתיקון נקבע כי גם בעבירות מין מסוימות שנעברו בקטין בידי בן דודו (שמלאו לו 15 שנים), יחול ההסדר המחמיר של התיישנות עבירות מין במשפחה (התיישנות עד גיל 38 כאמור).

ההסדר המוצע

18א. תביעה בשל תקיפה מינית או התעללות	
(א) בחישוב תקופת ההתיישנות של תביעה בתובענה שהגיש נפגע בשל מעשה כמפורט להלן, לא יבוא במניין הזמן שבו טרם מלאו לנפגע 28 שנים:	(1) תקיפה מינית שבוצעה בנפגע בהיותו קטין;
(2) התעללות שבוצעה בנפגע בהיותו קטין בידי פוגע שהוא בן משפחתו או אדם שהיה אחראי עליו;	(3) תקיפה מינית שבוצעה בנפגע בהיותו בגיר אך בטרם מלאו לו 21 שנים, תוך ניצול יחסי אמון, תלות, טיפול או מרות או בידי פוגע שהוא בן משפחתו.
(1א) הוראות סעיף 41 לפקודת הנזיקין [נוסח חדש] לא יחולו בתובענה כאמור בסעיף קטן (א) שהוגשה לאחר שמלאו לנפגע 28 שנים והנתבע אינו הפוגע בנפגע, בן משפחתו או אדם שהיה אחראי עליו.	(ב) בסעיף זה – "בן משפחה" –
(1) הורה, בן זוגו של הורה אף אם אינו נשוי לו, סב או סבתא;	(2) מי שמלאו לו 15 שנים והוא אחד מאלה: אח או אחות, אח או אחות חורגים, דוד או דודה א-צאצאיהם , בן או בת דוד או דודה , גיס או גיסה;
(3) אומן, בן זוגו של אומן אף אם אינו נשוי לו, אביו או אמו של אומן;	(4) מי שמלאו לו 15 שנים והוא אחד מאלה: בנו או בתו של אומן ובן זוגו של כל אחד מאלה, אחיו או אחותו של אומן ובן זוגו של כל אחד מאלה;
[...]	

כאמור, מוצע לתקן את סעיף 18א(ב) לחוק ההתיישנות, כך שלהגדרת "בן משפחה" יתווספו בן או בת דוד שמלאו להם 15 שנים במועד הפגיעה.¹ כתוצאה מכך, בחישוב תקופת ההתיישנות של תביעה אזרחית בשל **התעללות** שבוצעה בקטין או בשל **תקיפה מינית** שבוצעה **בבגיר עד גיל 21**, בידי בן או בת דודו, לא תבוא במניין הזמן התקופה עד הגיעו של הנפגע לגיל 28, כך שככלל, תקופת ההתיישנות הרגילה של 7 שנים תסתיים רק בהגיעו לגיל 35. לעניין תקיפה מינית שבוצעה בקטין, יובהר כי תקופת ההתיישנות המוארכת כבר חלה לפי הדין הקיים ללא קשר לזהות הפוגע ולכן אין צורך לתקן את החוק לעניין זה.

על פי דברי ההסבר להצעות החוק, התיקון המוצע נובע מכך שישנו קושי מיוחד בדיווח על פגיעה בתוך המשפחה עקב יחסי קרבה, תלות ונורמות של ציות. הנפגע מתמודד עם מנגנון הבשלה מורכב שעשוי לארוך עשרות שנים, ואין הבדל מהותי בין תהליך ההבשלה שנדרש מקטין כדי להתלונן על בן דודו לבין התהליך הנדרש ממנו כשמדובר בבני משפחה אחרים. יתרה מכך, לפי דברי ההסבר, נתוני מרכזי הסיוע מצביעים על קטינים רבים שנפגעים מדי שנה בידי בני דודיהם, אך מקרים אלו אינם מגיעים להליך משפטי משום שמוסד ההתיישנות מהווה חסם משמעותי עבורם.²

¹ יצוין כי עמדת ועדת השרים לענייני חקיקה הייתה לתמוך בהצעה בקריאה הטרונית, בתנאי שהמשך הליכי החקיקה יקודמו בהסכמת משרד המשפטים, משרד הרווחה והביטחון החברתי והרשות לקידום מעמד האישה, ובתנאי שמקום הוספת המילה "צאצאיהם" [של הדוד או הדודה – הח"מ], יבוא "בן או בת דוד". מכיוון שתיקון זה משקף גם את כוונת המציעים לפי דברי ההסבר ותואם לנוסח המופיע בחוק העונשין, הצענו את הנוסח המופיע לעיל.

² אכן, מדוח איגוד מרכזי הסיוע לנפגעות ולנפגעי תקיפה מינית לשנת 2024, עולה כי פגיעה בידי בני דודים היא תופעה לא מבוטלת. על פי הדוח, ב-5% מכלל הפניות למרכזים שבהן התקבל מידע על טיב ההיכרות עם הפוגע, התקיפה בוצעה על ידי בן דוד (לצורך ההשוואה, שיעור הפניות המיוחסות לדודים עומד על 4%). יתרה מכך, כאשר בוחנים באופן ספציפי פגיעות בילדות ובילדים (עד גיל 12), שיעור הפגיעות שבוצעו על ידי בני דודים עולה ל-7% מכלל המקרים (לעומת שיעור הפגיעות שבוצעו על ידי דודים, העומד על 8%). הדוח גם ממחיש את קשר השתיקה והפער בדיווח – בעוד שבמרכזי הסיוע 35% מהפניות נוגעות לפגיעה בתוך המשפחה, במסגרת ישראל רק

1. נתונים רלוונטיים: מוצע כי הוועדה תבקש רקע רלוונטי מגורמי המקצוע בממשלה – במשטרה, בפרקליטות ובהנהלת בתי המשפט – במטרה להעריך את השפעת התיקון המוצע על נפגעי עבירה:

- כמה חקירות נפתחו או נוהלו בשנים האחרונות בחשד לביצוע עבירות מין על ידי בני דודים?
- כמה כתבי אישום הוגשו בשנים האחרונות בגין עבירות מין שבוצעו על ידי בני דודים, והאם ניתן לפלח אותם לפי גיל הנפגע במועד הגשת התלונה או כתב האישום?
- האם נאסף בממשלה מידע ביחס להשפעת תיקון 129 לחוק העונשין, שהאריך כאמור את תקופת ההתיישנות ביחס לעבירות מין מסוימות שנעברו בקטינים על ידי בני דודיהם – כמה כתבי אישום הוגשו מאז התיקון האמור שלא ניתן היה להגיש לפניו? ככל שלא ניתן לפלח את הנתונים על פי גיל הנפגע, האם הייתה עלייה או שינוי במספר כתבי האישום שהוגשו בשנים שלפני ואחרי התיקון, בגין עבירות מין שבוצעו בקטינים על ידי בני דודיהם?
- כמה תובענות אזרחיות נוהלו בבתי המשפט בשנים האחרונות בגין עבירות מין שבוצעו על ידי בני דודים?

2. ההקשר הכולל ומידת מיצוי זכויות נפגעי עבירות מין בהליכים אזרחיים: דוח הצוות להנגשת ההליך האזרחי לנפגעות ולנפגעי עבירה (אוגוסט 2022)³, עמד על כך שקיימים קשיים וחסמים משמעותיים בהגשת תביעה אזרחית בשל עבירות מין, למשל בשל טראומה וצורך בפרק זמן ארוך כדי לעבד אותה ולגייס את הכוחות הנדרשים לנהל הליך אישי מול פוגע (שם, בעמ' 92). ואכן לפי נתוני הדוח בפועל, בין השנים 2015–2022, שיעור התביעות האזרחיות שהוגשו על ידי נפגעי עבירות חמורות עמד על כ-3.8% בלבד מתוך התיקים בהם הורשעו נאשמים. באשר לשאלת ההתיישנות, הצוות זיהה מורכבות כפולה – מחד, הוראות ההתיישנות מהוות חסם ממשי המקשה על נפגעי עבירה לפעול משפטית, אך מאידך, קיומה של "תקרת ההתיישנות" שימש עבור חלק מהנפגעים כגורם מתמרץ ומניע, כאשר מעדויותיהם עלה כי החשש מפני אובדן הזכות לתבוע הוא שדחף אותם לגייס את כוחותיהם ולנקוט הליך אזרחי.

לענייננו, התיקון המוצע מרחיב כאמור את חלון הזמן להגשת תביעה אזרחית נגד פוגעים-בני דודים עד הגיע הנפגע לגיל 35. עם זאת, כפי שעולה מהאמור לעיל, ההתיישנות אינה חסם יחיד להגשת תובענות אזרחיות, ומוצע לוועדה לשאול את גורמי המקצוע בממשלה, האם ואילו צעדים נוספים בכוונתם לקדם כדי לסייע לנפגעים מול יתר החסמים בהליך האזרחי? האם יש התקדמות ביישום המלצות הדוח?

3. תחולת התיקון: מוצע לוועדה לדון בתחולת התיקון המוצע. ככל שהוועדה סבורה שהתחולה צריכה להיות מיידית, במובן זה שהתיקון יחול גם על עילות תביעה שנוצרו לפני מועד החקיקה, אך טרם התיישנו במועד בו תיכנס הצעת החוק לתוקף – נציע להבהיר זאת לפרוטוקול. לטעמנו, פרשנות כאמור אינה מחייבת כתיבת הוראת מעבר מפורשת בחוק. ואכן, כך למשל נעשה בתיקון 7 לחוק ההתיישנות משנת 2022 שעסק גם הוא בסעיף 18א לחוק (והשוו לעניין זה בספרות האקדמית – ישראל גלעד התיישנות בדין האזרחי (2022), בעמ' 607), וכך נפסק בנוגע לתקופות ההתיישנות בפלילים (ע"פ 7097/08 פלוני נ' מדינת ישראל (ניתן ביום 6.9.2010), פסקה 6 לפסק דינו של השופט לוי; השוו גם לדיון בתיקון 129 לחוק העונשין – פרוטוקול 347 של דיוני ועדת החוקה, חוק ומשפט, מיום 28.02.2017, בעמ' 9).

³ 11% מהתלונות עוסקות בפגיעה מינית במשפחה. פער זה עשוי להמחיש את החסמים הניצבים בפני נפגעי עבירות מין במשפחה בבואם למצות את הדין עם הפוגעים בהם (דוח איגוד מרכזי הסיוע לנפגעות ולנפגעי תקיפה מינית שפורסם ב-2024, בעמ' 29-37).
³ הצוות הוקם בעקבות המלצות הוועדה הבין-משרדית לבחינת הטיפול בנפגעי עבירות מין בהליך הפלילי, בראשות נשיאת בית המשפט המחוזי בדימוס השופטת ברלינר.